

Objectius

Reflexionar sobre la importància del dret a la salut.

Valorar l'accés que tenim a una sanitat de qualitat i comparar-ho amb les mancances que pateixen moltes persones, concretament, infants en el món.

Activitat 1 EL VALOR DE LA SALUT

Desenvolupament

Dividim la classe en grups i els demanem que reflexionin i responguin a dues preguntes, i fem servir una llista amb les respostes per a cadascuna:

Quines coses no podem fer quan emmalaltim?

Què és important per estar sans i sanes?

Quan els grups hagin acabat de treballar, posem en comú, en gran grup, les llistes que s'han elaborat i deixem que, per torns, els grups comentin el seu treball i anotin el que surt a la pissarra.

Depenent del que hi hagin aportat, orientem la reflexió final cap a aquests aspectes:

- La importància d'una alimentació adient per tenir bona salut.
- La necessitat d'aigua potable i de sanejaments adients.
- L'atenció sanitària accessible i de qualitat.
- El fet que al món hi ha milions de persones que emmalalteixen perquè no tenen accés a algun dels elements precedents.
- Els problemes que causa la manca de salut en l'educació de les persones, especialment, dels infants.

Els resultats d'aquesta activitat poden servir per fer-ne un clipmetratge.

Activitat 2 TREBALL AMB EL CONTE LA SIRA I L'OCELL NEGRE (primer cicle)

Consideracions prèvies

En el conte, els perills a què s'enfronta la Sira representen diversos problemes de salut presents en molts països, especialment, els empobrits:

L'**Ocell Negre** simbolitza la malaltia.

Els **mosquits** representen les malalties transmeses per insectes, especialment, la malària o el paludisme. El 2018, s'estimaren 405.000 morts per malària a tot el món, 272.000 de les quals, infants menors de 5 anys. El 94% de totes les morts per malària el 2018 es produí a l'Àfrica. OMS: Informe mundial sobre el paludisme 2019.

[Vegeu informe](#)

Els **cucs de l'aigua** representen el problema de consumir aigües en mal estat o sense garanties higièniques.

Això provoca malalties gastrointestinals i la mort de 361.000 infants menors de 5 anys a l'any. OMS, 2014. [Vegeu](#)

Les **punxes enverinades** representen diversos tipus de malalties contretes mitjançant bacteris i virus.

Per últim, el **sonall** simbolitza l'atenció sanitària i l'accés a medicaments que prevenen i curen les malalties.

Desenvolupament

Llegiu el conte o mireu el vídeo. Depenent de l'edat dels infants, al final de la lectura fem una ronda de preguntes para assegurar-nos que han prestat atenció i han comprès el contingut del conte. Hauran de dir Sí o NO després de cada frase:

1. Sense el sonall, els infants es posaven malalts.
2. El papa i la mama de la Sira no la deixaven anar a l'escola.
3. La Sira no va tenir valor per anar a buscar el sonall del seu germà al niu de l'Ocell Negre.
4. La Sira va aconseguir superar totes les proves i arribà al niu de l'Ocell Negre.
5. La Sira va fer servir el cap i la imaginació per vèncer els problemes.

En comú, plantejem preguntes com ara aquestes per fer-ne la reflexió:

- Què els passava als infants si l'Ocell Negre els robava el sonall?
- Què creieu que simbolitza l'Ocell Negre?
- Com és la Sira? Què és el que us ha agradat més d'ella?
- Quins perills es va trobar la Sira abans d'arribar al niu de l'Ocell Negre? Què va fer servir la Sira per resoldre tots els problemes que es va trobar pel camí?
- On ho va aprendre tot la Sira?
- Creieu que si la Sira no hagués anat a l'escola hauria aconseguit arribar fins al niu de l'Ocell Negre?
- Se us acut què poden significar aquests perills a què s'enfronta la Sira? Ajudem els infants a pensar-ho i, en el cas que no surti, s'ha d'explicar què simbolitza cadascun d'aquests.
- Éreu conscients de la importància d'aquests elements en la salut dels infants menors de cinc anys?

CONTE: LA SIRA I L'OCELL NEGRE

Al poble on viu Sira és costum que, quan neix un nadó, el seu pare li fabriqui un sonall, perquè el seu so, diuen, allunya les malalties.

La Sira va voler que el del seu germanet petit fos diferent i el va fer de color verd. Li va quedar preciós!

Al poble tothom sap que, quan arriba la nit, cal guardar molt bé aquests sonalls, perquè, amb la foscor, l'Ocell Negre sobrevola l'aldea buscant-ne, i se'ls emporta en el bec al seu niu de dalt de la muntanya.

Una nit, va passar el que tots a la família temien. L'Ocell Negre va trobar el sonall verd del germanet de Sira i, sense que ningú se n'adonés, se'l va endur al seu cau.

Quan es va despertar, el nadó no parava de plorar. Havia perdut el color de la cara i la brillantor dels ulls. La seva mare no sabia què li passava i intentava calmar-lo bressolant-lo en els seus braços. Quan al migdia el pare va tornar de treballar al camp, es va adonar que el sonall no hi era.

- Què farem ara? -va preguntar la mare, molt espantada.

- Haurem de recuperar el sonall -va dir el pare, decidit.

- Però això és impossible, mai ningú ha aconseguit arribar fins al niu de l'Ocell Negre, el camí està ple de perills -es va lamentar la mare.

La Sira estava asseguda a les portes de la cabana, escoltant. Mentre s'abraçava els genolls plorava pel seu germanet malalt. No podia permetre que morís el nadó i, com que sempre havia estat una nena molt valenta, va decidir anar ella a buscar el sonall. Es va aixecar d'un salt i, sense pensar-s'ho dues vegades, va agafar la bossa de tela que portava a l'escola, i va posar a dins tots els cacauets que va poder agafar i un parell de coques de blat de moro. Sense fer soroll, i d'amagat, va emprendre el camí.

Més enllà de la font on cada matí anava a buscar aigua començava el camí, però els nens tenien prohibit endinsar-s'hi. Sira sabia que estava desobeint i la por feia que li tremolessin una mica les cames, però pensar en el seu germanet malalt li va donar valor per continuar caminant.

De sobte, quan passava prop d'un gran bassal d'aigües estancades, va sentir un soroll. Era un brunzit molt fort, semblant al de les tempestes d'aire. Quan va voler adonar-se'n, tenia davant un enorme eixam de Mosquits Gegants, d'aquells dels quals tantes vegades havia sentit parlar. Eren tan grans com ella, i tenien una boca immensa amb unes dents esmolades com les d'un lleó.

La majoria de les nenes del poble no podien anar a l'escola, però la mare i el pare de Sira volien que estudiés igual que els seus germans grans, i per això no faltava cap dia a classe. A la Sira li agradava molt aprendre, i sempre estava ben atenta al que els explicava la mestra. Va recordar que sempre els deia que si mai tenien un problema molt difícil de resoldre, havien d'utilitzar la seva imaginació i el cap.

I llavors va pensar que si els mosquits tenien aquella boca tan gran amb aquelles dents, segur que eren molt golafres. Va treure els cacauets que portava a la seva bossa i els va escampar per terra. Els mosquits es van llançar a tota velocitat a menjar-los i es van oblidar d'ella, deixant el camí lliure. Sira va córrer com mai a la vida no ho havia fet i de seguida els va perdre de vista.

Havia superat la primera prova, però sabia que encara li quedava molt camí per endavant fins arribar a dalt de la muntanya.

El sender acabava en un riu molt ample que no tenia més remei que creuar si volia arribar al niu de l'Ocell Negre. Sira no sabia nedar gaire, però aquesta no era la més gran de les seves tribulacions. El problema eren els Cucs Blaus que habitaven a l'aigua. Eren uns animals molt perillosos que atacaven a tots els qui intentaven entrar al riu i, fins i tot, als que s'acostaven a la vora a beure.

Asseguda als peus d'un arbre, Sira es va recordar una altra vegada de la seva mestra.

La mestra sempre ens diu que si som generosos rebrem l'ajuda dels altres quan ho necessitem, va pensar. Jo faig tot això per ajudar el meu germanet, però, a qui puc demanar ajuda? Aquí no hi ha ningú!

En aquest moment, l'arbre va començar a moure's, i els que estaven al seu voltant, també:

- Hola petita, com et dius? -va preguntar l'arbre en el qual es recolzava.

- Em dic Sira -va respondre amb sorpresa la nena.

- I què et porta per aquí? -li va dir l'arbre-. Aquest no és un lloc segur per a una nena.

Sira els va explicar la seva història i els arbres, commoguts, van inclinar les branques superiors fins que les seves puntes es van tocar suaument. Des de sota, Sira els sentia xiuxiuejar mentre movien les fulles. Després d'una estona de deliberació, els arbres es van tornar a alçar, van demanar a Sira que s'allunyés una mica, i van començar a sacsejar-se amb força, per fer caure les seves branques més velles. Amb elles van construir entre tots una barca perquè la nena pogués creuar a l'altra banda del riu sense que els cucs l'atrapessin.

- Moltes gràcies per la vostra ajuda, mai no oblidaré el que heu fet per mi! -va cridar Sira quan va arribar a l'altre costat del riu.

- Sort en el teu camí, Sira! -van respondre els arbres.

La Sira va començar a pujar la muntanya. Es feia fosc i les ombres l'espantaven. A prop del cim, va veure que l'últim tram del camí estava cobert de punxes enverinades que l'Ocell Negre havia sembrat per defensar el seu niu.

La valenta nena no va defallir davant el nou obstacle i, una vegada més, va usar el cap per trobar una solució. Mentre pensava, asseguda a la vora del camí, acaronava suaument unes herbes de vímet que cobrien el camp que tenia al costat. Llavors, se li va acudir un truc: faria servir part d'aquest vímet per fer una llarga catifa, com li havia ensenyat la seva mare. Així podria trepitjar sobre les punxes sense fer-se mal.

Durant una bona estona, va teixir i teixir, i quan va acabar, va estendre a poc a poc la llarga catifa sobre el terra i, caminant amb molt de compte, va aconseguir evitar les perilloses punxes. La nit ho havia tenyit tot de negre, però la lluna també va voler ajudar la petita Sira i va sortir més plena que mai, il·luminant-ho tot amb la seva llum blanca.

Sira sabia que cada cop quedava menys per salvar el seu germà i això semblava donar-li ales. Va continuar l'ascens, i en menys temps del que s'esperava, va arribar al niu. Estava tranquil·la, perquè, com que era de nit, sabia que l'Ocell Negre estaria fora una bona estona buscant sonalls. El niu era enorme, i va haver de fer un esforç molt gran per poder abocar-se a l'interior. Quan ho va aconseguir, va descobrir que el niu estava ple de sonalls que, durant anys, l'ocell havia anat robant als nens del poble.

La Sira va localitzar de seguida el del seu germanet, perquè era l'únic de color verd. El va agafar ràpidament i el va ficar a la seva bossa. I després, com que sabia que cada sonall salvaria un nen, va guardar al sac i a les butxaques tots els que va poder.

Contenta, va emprendre el camí de tornada a la vila, acompanyada pel dolç so dels sonalls.

Mentrestant, tothom al poble estava molt preocupat per ella. Portaven tota la nit buscant-la, i els seus pares estaven molt tristos pensant que podia haver-li passat alguna cosa dolenta. Quan la van veure aparèixer corrent pel camí, es van posar tan contents que ni tan sols la van renyar per haver-se escapat. I la seva alegria es va desbordar quan la nena va mostrar a tot el poble el que portava. Un a un va anar lliurant els sonalls als seus propietaris i, quan va acabar, va córrer a la seva cabana per fer sonar amb força la joguina verda davant el seu germanet, que dormia feliç sobre la seva estoreta. El nen havia recuperat el color i la brillantor dels ulls, i tornava a ser un nadó sa.

Durant mesos no es va parlar d'una altra cosa al poble. Mai ningú no havia aconseguit arribar fins al cim de la muntanya, i molt menys una nena! No podien entendre com ho havia aconseguit. Tots volien escoltar la seva història.

-Has de tenir poders especials -li deien els uns.

-I una força com la d'un lleó -li deien els altres.

Sira reia mentre movia el cap a dreta i esquerra, negant.

- Només vaig fer el que la mestra m'ha ensenyat a l'escola: vaig fer servir el cap i la imaginació per vèncer els problemes!

La història de Sira havia fet reflexionar molts pares i mares, que van decidir que les seves filles també havien d'anar a l'escola.

La Sira va seguir estudiant per aconseguir algun dia que l'Ocell Negre marxés per sempre d'allà i que cap més nen no emmalaltís per culpa seva.

Activitat 3 PARAULES ENCADENADES

Desenvolupament

Dividim els infants en quatre grups. A cadascun dels grups se li assigna una de les paraules següents:

Alimentació, Dret, Pobresa, Salut

i se'ls demana que facin una "roda" amb la paraula que els ha correspost escrita en el centre d'un full i que al voltant hi escriguin totes aquelles paraules de la llista de sota que hi tinguin relació. Hi poden posar totes les paraules que vulguin, però sempre han de justificar i d'explicar la relació que hi ha entre la paraula central i aquestes:

Aigua potable
 Alimentació
 Dret
 Educació
 Malaltia
 Fam
 Medicaments
 Pobresa
 Salut
 Sanejaments
 Serveis sanitaris

Deixem un temps perquè els grups hi treballin. Després, cadascun dels grups posa a la pissarra la seva "roda" de paraules i explica les relacions que hi han plantejat.

Quan tots els grups hagin acabat, es deixa que entre tots afegixin en qualsevol de les rodes paraules que no hi eren i que en podien formar part.

Una vegada completada tota la ronda, reflexionem sobre el sentit de l'activitat mitjançant preguntes com ara:

- Què ens ha cridat més l'atenció de la informació que hem treballat? Per què?
- Éreu conscients de les relacions que hi ha entre els diversos elements amb la salut?

Els resultats d'aquesta activitat poden servir per fer-ne un clipmetratge.

Activitat 4 AIGUA POTABLE

Consideracions prèvies

L'accés a l'aigua potable és un dret i un element que té una gran importància en la nostra salut. En aquesta activitat es treballa la relació àmplia entre l'aigua i una sèrie d'elements que tenen a veure amb els drets, especialment, el de la salut.

Aquí hi ha exemples de respostes que, ben justificades, poden ser correctes:

Aixeta d'aigua potable a casa, relacionada amb: Neteja, Desinfecció

Riu d'aigües contaminades, relacionat amb: Fam, Malalties, Infeccions, Collites

Aigua de pluja, relacionada amb: Collites, Estació seca

Estació seca, relacionada amb: Aigua de pluja, Fam, Collites, Dificultat

Font d'aigua bruta, relacionada amb: Infeccions, Malalties

Pou d'aigua potable lluny de casa, relacionat amb: Dificultat i Pèrdua d'hores d'escola

Desenvolupament

Escrivim a la pissarra les dues columnes de sota. Comentem, d'una en una, les paraules de l'esquerra i demanem als infants que busquin relacions amb les de la dreta, justificant sempre el que proposin:

Aixeta d'aigua potable a casa	Malalties
Riu d'aigües contaminades	Infeccions
Aigua de pluja	Neteja
Estació seca	Desinfecció
Font d'aigua potable	Fam
Pou d'aigua potable lluny de casa	Pèrdua d'hores d'escola
	Dificultat
	Collites

Activitat 5 TREBALL AMB EL CONTE *CAP MÉS (segon cicle)*

Desenvolupament

Activitat prèvia a la lectura

Depenent de l'edat dels infants, abans de llegir la història, pot ser convenient fer una reflexió en grup. Per a això, proposem les preguntes següents:

Heu preguntat mai com va néixer?

Sabeu si la vostra mare va tenir cap problema en el moment de néixer vosaltres o va estar en perill?

La vostra mare és important per a vosaltres? Per què?

Lectura i reflexió

Llegiu el conte. Depenent de l'edat dels infants, al final de la lectura fem una ronda de preguntes per assegurar-nos que hi han prestat atenció i han comprès el contingut del conte. Han de dir SÍ o NO després de cada frase:

1. L'Aruma no vol treballar de llevadora quan sigui gran.
2. Quan algú es posa malalt, són les mateixes famílies qui l'atenen.
3. La feina de llevadora és molt important.
4. El part de la Neyvi es va presentar complicat.
5. El trasllat a l'hospital fou una tasca senzilla.

En comú, reflexionem a partir de preguntes com ara:

- Quants personatges apareixen en la història?
- En recordeu els noms?
- On viuen l'Aruma i la seva família?
- Quina és la feina que tenen totes les dones de la família de l'Aruma?
- Qui és la Hunhau?
- Què li passava a la Neyvi?
- Quin problema van tenir per portar el menut a l'hospital?
- Què va aprendre la Candelària en els cursos de llevadora als quals va assistir?

CONTE: CAP MÉS

Quan Déu va crear la humanitat, va fer a les persones segons la seva imatge. Per això, cada cop que neix un nen o una nena, és un nou rostre de Déu que guaita el món. Això no li agrada a Hunhau, el Senyor del Mal, que va decidir cobrar-se un tribut per cada nou nen que nasqués. Per això, una mare mor en donar a llum per cada cert nombre de naixements. Aquest tribut han de pagar-lo moltes dones... És allò normal i ha estat així des del principi dels temps. Mira Candelària, Neyvi ja ha tingut cinc fills, i es veu que ara l'Hunhau¹ vol cobrar-se el seu tribut.

- Vinga mama, aquest part venia amb moltes complicacions, i Neyvi estava massa feble. Hem d'esperar que es curi. No és moment que l'Hunhau es cobri el seu tribut, almenys mentre jo pugui evitar-ho.

A Melva li agradava sentir parlar la mare i l'àvia. En la seva família, les dones són llevadores des de fa molt de temps. La seva àvia en va ensenyar a la seva mare i ara li tocava a ella. Per a una indígena maia és molt important continuar una tradició com aquesta. Encara que l'àvia ja no exercia per la seva edat, a Candelària, la mare de Melva, li agradava contar-li tots els casos en què actuava i Melva en sentir-les parlar, aprenia...

Tota la seva família viu en una aldea de Guatemala, a la província de Totonicapán, a l'occident del país. És una zona muntanyosa i la població està dispersa per aldees. Neyvi viu en una altra de les aldees, més amunt, a la muntanya. La gent és molt pobra i a la zona no hi ha serveis mèdics així que l'atenció de les malalties depèn en una gran part de les pròpies famílies i de la xarxa comunal de salut, que són persones que, en el millor dels casos, han rebut un curset intensiu: promotors de salut, llevadores, curanderos indígenes...

Aquí, 9 de cada 10 parts són atesos per les llevadores tradicionals, que des de sempre han anat transmetent-se els seus coneixements d'unes a altres. Afortunadament, algunes coses van canviant i Candelària ha rebut un curs de llevadora que imparteix una organització local sense ànim de lucre, l'Associació per a la Promoció, Investigació i Educació d'Occident². Li han ensenyat qüestions bàsiques de salut, d'atenció en el part, fins i tot com descobrir problemes durant l'embaràs.

Melva està desitjant poder fer-lo... però per a això encara queden uns quants anys, de manera que mentrestant, sempre aprofita per preguntar i tractar d'aprendre de la seva mare.

Dies abans, quan ja s'havia fet fosc, havien vingut a buscar la seva mare. Neyvi s'havia posat de part unes setmanes abans del que estava previst. Aquesta vegada, la seva mare no va deixar que l'acompanyés. El part es presentava difícil, tant que Candelària va jutjar que hi havia un gran risc per a la mare i el nen. Va decidir que havien de portar-la a la ciutat de Totonicapán.

¹ Hunhau és, en la mitologia maia, com el dimoni en el cristianisme. A Guatemala, com en altres zones indígenes d'Amèrica, convertides al cristianisme des de la seva religió anterior, encara avui es continua donant una curiosa barreja de les creences.

² El projecte al qual pertanyen aquests cursos, està finançat per Mans Unides.

Els familiars van preparar una llitera i tots van posar-se en marxa, mentre Candelària, com podia, atenia Neyvi. Van ser quatre hores de marxa a peu pels camins de les muntanyes fins que van arribar a una carretera i van poder aturar un cotxe que la va portar a l'hospital. Malgrat tenir molt poca formació, els coneixements de Candelària van salvar Neyvi i el seu fill.

Després d'estar ingressada uns dies, va haver de tornar a la seva aldea, tot i que encara estava molt feble. Candelària anava a atendre-la gairebé tots els dies. Per fi, tres setmanes després del naixement, Neyvi estava millor i Melva va poder acompanyar la seva mare a visitar-la. Una nena petita se li va acostar i li va preguntar si era la filla de la llevadora. Quan va contestar afirmativament, la nena, amb un somriure, li va donar una nina de drap.

- Això és per a tu. Neyvi és la meva mama.

I en aquests moments, Melva s'omplia d'alegria, orgullosa de tenir una mare que, un cop més, havia burlat l'Hunhau. Ella anava a escola i sabia que darrere les antigues llegendes i tradicions, hi ha malalties reals per manca d'assistència mèdica i de medicines. Això era el que més li sabia greu, i estava decidida a aprendre prou, com perquè, gràcies a ella, Hunhau es cobrés molts pocs tributs. I si fos possible, cap.